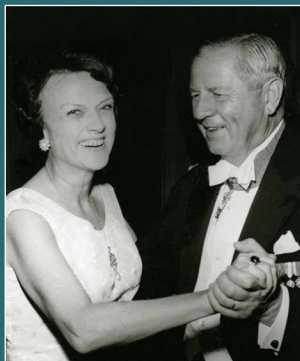

Till minne av

Victor & Erna Hasselblad

1906–1978 | 1914–1983

**Göran Bengtsson,
ordförande Hasselbladstiftelsen**

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)

Erna och Victor Hasselblad. Fotograf okänd.

Till minne av

Victor & Erna Hasselblad

1906–1978 | 1914–1983

Presenterad på Kungl. Ingenjörsvetenskaps-
akademiens högtidssammankomst 2023

Göran Bengtsson,
ordförande Hasselbladstiftelsen

Reklam för tryck, Hasselblad 1600F, år 1950.

Innehåll

Förord	6
Introduktion	9
Victor och Erna Hasselblad	9
Drömmen om kameran	11
Genombrottet	12
Den civila kameran	17
Varumärket Hasselblad	19
Ut i rymden	20
Månlandningen och den hemliga lasten	23
Erkännande och arv	24
Att ge tillbaka	28
Källförteckning	30

Förord

Varje år publicerar Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) en skrift till minne av en eller flera personer vars bidrag till svensk vetenskap, ingenjörsvetenskap, ekonomi eller industri var av särskild vikt under deras tid. De som porträtteras måste ha varit födda för minst 100 år sedan. Skriften publiceras i samband med IVAs årliga högtidssammankomst.

I år uppmärksammas Victor Hasselblad (1906–1978) och Erna Hasselblad (1914–1983) för att tillsammans ha skapat företaget Victor Hasselblad AB, som utvecklade och producerade den världsberömda Hasselbladskameran med bländande ingenjörskonst.

Vi vill rikta ett uppriktigt tack till Göran Bengtsson, ordförande i Hasselbladstiftelsen, för den tid och ansträngning han har lagt på 2023 års minneskrift.

Tuula Teeri
IVAs vd

Gabriel Urwitz
Ordförande i medaljkommittén

Victor använde Speed Graflex Kamera när han fotograferade fåglar tillsammans med sin bror i Lappland. Foto: Stig Hasselblad 1927.

Victor Hasselblad på Råö med tre 500c kameror. Fotograf okänd.

Introduktion

Bilderna av människans första steg på månen 1969 hör till några av de mest ikoniska i fotografins historia. Ögonblicket förevidades med en "Hasselblad", en svensk teknisk innovation vars namn därefter blev mer eller mindre synonymt med begreppet världens bästa kamera. Denna minnesskrift vill uppmärksamma Hasselbladskameran, ingenjörskonsten som möjliggjorde den, vägen till världsmarknaden och det avgörande samarbetet med NASA. Men framförallt de så betydelsefulla människorna bakom både kameraföretaget och Hasselbladstiftelsen som genom en proaktiv förvaltning av arvet kunnat dela ut ungefär en halv miljard i forskningsbidrag, anslag och stipendier: Erna och Victor Hasselblad.

Victor och Erna Hasselblad

Victor Hasselblad (1906-1978) föddes och växte upp i Göteborg. Som son till en av stadens främsta entreprenörer fostrades han direkt efter gymnasiet på Latinläroverket in i det grossistföretag som hans farfar, Arvid Viktor startat. Arvid Viktor hade i London blivit bekant med en viss George Eastman - vars företag tre år senare fick namnet Kodak - och förhandlat sig till ensamrätten till att sälja Eastmans torrplåtar och rullfilm i Sverige.

Gustav VI Adolf under sin Eriksgata 1951. Victor visar Hasselbladskameran för den fotointresserade kungen. Till höger om Victor Hasselblad står kungens handsekreterare Erik Sjöqvist. På bordet är både Hasselblads kameror och Exacta urverk.

Erna Hasselblad (född Nathhorst, 1914–1983) föddes i Falun, där hennes pappa var officer vid Dalregementet. Erna och hennes fyra syskon undervisades i hemmet av mamman Mary T. Nathhorst, som var journalist från Stockholm, dit hela familjen Nathhorst senare flyttade.

Erna var nyfiken på livet och ville ut i världen. Därför satte hon sig 19 år gammal på ett tåg till Göteborg, för att i sin förkylda systems ställe träffa den kavaljer system sedan

en tid tillbaka haft kontakt med. Hon visste redan en del om mannen som väntade, den 27-årige äldste sonen till ägaren av FW Hasselblad & Co AB. Mötet blev starten på mer än en livslång kärleksrelation. Erna + Victor visade sig vara ett framgångsrecept med efterverkningar ända in i vår tid.

I april 1937 öppnade paret den egna fotobutiken, Victor Foto. Bakom disken stod Victor, och ibland även Erna, som också var den som skötte det nystartade företagets bokföring och marknadsföring. Skyltfönstret pryddes av ett stort fotografi av Erna med en fågelunge i sin hand, taget av Victor på en strand i Skagen under parets bröllopsresa tre år tidigare.

Affärerna tog snabbt fart. Framgången var resultatet av en medveten strategi, och av en lyckad kombination av Victors väl uppbyggda kontaktnät i Göteborgsetablissemangen och Ernas goda förmåga att nätverka och bygga relationer.

Drömmen om kameran

Victor fick redan som tonåring upptäcka världen. Han praktiserade på fotofirmor i Tyskland, Frankrike och USA och reste på egen hand till Danmark, Holland, Sydfrankrike och Marocko. Resorna tillägnades till stor del Victors två stora intressen, fotografi och fågelskådning.

Victor mer eller mindre föddes in i fotografikonstens frammarsch och hade under uppväxten bevittnat kamerans genombrott på nära håll, genom familjeföretagets allt

större fokus på fotografiska produkter. Familjevänner George Eastman hade 1888 gjort kameran mer tillgänglig för privatpersoner, då han lanserade den första lådkameran med vilken man kunde ta 48 bilder och sedan lämna in kameran för framkallning i någon av företagets butiker.

Att kombinera sina båda intressen och fotografera fåglar var naturligt för Victor, men sådde också fröet till det som skulle bli hans livsgärning. För även om kamerorna gjorts mer tillgängliga var de fortfarande otympliga. Att som fotograf smyga sig fram till en fågel utan att skrämma den och därefter fånga objektet på bild – helst i rörelse – ställde enorma krav på utrustningen. I Victors huvud malde frågan: Hur ska en idealisk kamera för fågelfotografering egentligen se ut?

Genombrottet

1939 förändras världspolitiken, genom de tyska truppernas intåg i Polen. Handeln påverkas negativt av kriget, samtidigt som fotograferingsförbud utfärdas allt oftare för att skydda rikets säkerhet. Utvecklingen kunde innebära slutet för ett relativt nystartat företag vars hela affärsidé byggde på välbärgade människors lust att dokumentera sin fritid med hjälp av kameran. Istället uppstod nya möjligheter.

I april 1940 blev Victor Hasselblad in på Flygförvaltningens kontor i Stockholm. Victor

Flygkapten Torvald Andersson och flygfotograf Åke Wintzell med Ross HK 7 övervakningskameran.
Fotograf okänd, 1940-tal.

betraktade kameran som civilingenjör Olof Hagsten placerat på bordet: en Xenon upphittad i vraket efter ett tyskt plan som skjutits ner under topphemliga omständigheter någonstans i Sverige. Victor nickade och lyfte upp kameran han själv tagit med sig: sin egen patentsökta reproduktionsapparat.

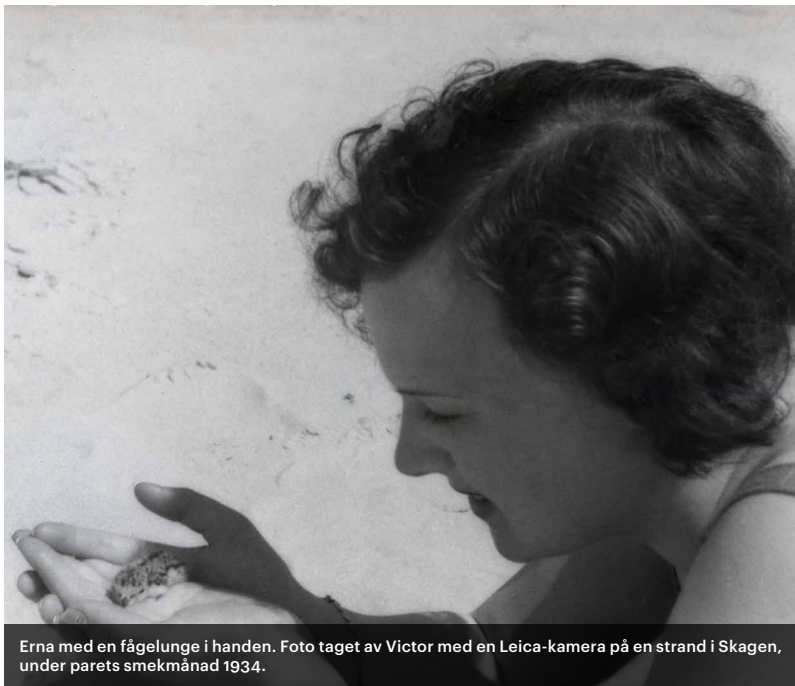
Hagsten hade i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att ta fram en svensk flygkamera för spaningsändamål. Att ta med sig arkivkameran till mötet ingick i Hasselblads strategi; han ville visa att hans företag var kapabelt att konstruera en kamera från grunden. Nu verkade kriget öppna möjligheter för att ta fram ännu en produkt.

Ingenjör Hagsten pekade på den tyska spaningskameran: »Tror du att det finns möjlighet att bygga något sådant här?» Victor tittade först på kameran, sedan på ingenjören och svarade: »Nej, inte en likadan. Men en som är bättre.»

Därefter gick allt fort. Hagsten bad omedelbart om offert på två provkameror, Victor återkom med en sådan och efter en veckas överläggande skickade Hagsten Flygförvaltningens order av de två kamerorna till en kostnad av 11 090 kronor.

Hösten 1940 var en första provkamera av modell HK7 färdig. Flygförvaltningen återkom strax med en ny beställning: 106 flyghandkameror. Leveransdatum: så snabbt det bara gick.

I Hasselblads verkstad i Göteborg gick nu startskottet för en hektisk tid. Resurserna var knappa: här fanns en svarv, en bordssvarv och en bormaskin, mer var det inte. Frågor efter ritningar att arbeta efter fick det något svävande svaret att det "fanns en tysk kamera att gå efter, men den hade de inte riktigt tillgång till". Material kom huvudsakligen från

Erna med en fågelunge i handen. Foto taget av Victor med en Leica-kamera på en strand i Skagen, under parets smekmånad 1934.

Victor Hasselblad på väg ut i Europa för att fotografera fåglar. Bilden är förmodligen tagen av vännen Per Olof Swanberg, 1929.

Flygvapnet, det som saknades söktes på närmaste skrotupplag. Arbetet pågick mer eller mindre dygnet runt, ofta under Ernas övervakning medan Victor sprang på stan i jakt på fler kompetenta människor och större lokaler.

Arbetslaget bestod till sist av 15 glada entusiaster inlånade från bland annat Svenska Kullagerfabriken (SKF). De flesta utan vidare kunskap om fotografi eller kameror, men med desto större uppfinningsrikedom, intresse för mekanik och en allmänt positiv inställning till projektet.

Utöver de kameramodeller som initialt beställdes uppfanns i verkstaden flera nya modeller, eftersom det också behövdes mätserie- och markspaningskameror. Under krigsåren 1942-45 tillverkades totalt 342 kameror för flygvapnet. Affären innebar ett gigantiskt genombrott för Hasselblad.

Den civila kameran

Medan arbetet med att ta fram militära kameror pågick som mest intensivt, var Victors tankar delvis upptagna av något som låg honom varmare om hjärtat: tillverkning av kameror till den civila marknaden.

I sommarbostaden på Råö började han skissa på en sådan kamera: med enögd spegelreflex, utbytbar objektiv och filmmagasin, och kamerakropp med ridåslutare.

Kameran skulle vara nätt och lätthanterlig, men samtidigt avancerad nog för mer utmanande fotoäventyr. Victor var övertygad om att färgfilmen efter krigsslutet skulle göra sitt segertåg över världen, och att intresset för att fotografera därigenom skulle explodera och spridas hos medelklassen. I en intervju med Vecko-Journalen i slutet av 1941 deklarerade han: Den civila kameran kommer!

Så fort kriget var slut reste Victor och Erna till Kodaks säte i Rochester, USA, där Victor hade praktiserat i ungdomen och nu fick sin övertygelse om fotografins ljusa framtid bekräftad. Här ställde Kodak om all kameraproduktion från krigsmateriel till civila produkter och planerade ett laboratorium för framkallning av färgbilder.

Åren direkt efter kriget korsade Victor och Erna Atlanten gång på gång för att förbättra sig och marknaden för lanseringen av Hasselblads civila kamera, som nu bara låg ett par år bort. Det var i varje fall vad de trodde och sa, men alla var inte lika övertygade. Faktum var att det ännu inte fanns någon kamera. I den lilla fabriken på Odinsgatan i Göteborg pågick ett intensivt arbete med att få till en fungerande apparat. Mekanikerna misströstade ofta, projektet gick sakta framåt och mycket gick fel. Att Victor under sina besök på fabriken alltid var leende och idel uppmuntrande, misstänkte de anställda berodde på att han inte förstod projektets komplexitet. Det framstod som att Victors dröm var så stark att problemen alltid hamnade i skuggan av visionerna.

Den 6 oktober 1948 håller Victor Hasselblad denna dröm i sina händer, till allmän beskådan och bedömning av USA:s främsta fotojournalister som samlats på New York Athletic Club för att se den nya kamera de sedan länge hört ryktas om.

Kameran som i det utdelade presshäftet marknadsförs med orden "Sweden presents a new camera – Hasselblad Reflex" är världens första enögda spegelreflex för 6 x 6, med utbytbara objektiv och kassetter för rullfilm 120 och bladfilm, och en helt unik produkt. Succén är ett faktum.

Varumärket Hasselblad

Framgången med Hasselblad Reflex var bara början. Victor strävade ständigt efter förbättring, och de synpunkter han fick på sina kameror användes som källa till reflektion och utveckling. 1957 lanserades Hasselblad II, en kamera med centralslutare och blixtsynkronisering på alla slutartider. Då slutartiden förlängts till 1/500-sekund döptes kameran snart om till 500C. Kameran var den första i sitt slag, genom att kombinera småbilsformatets fördelar med mellanformatets, och en succé redan innan den testats på allvar.

Kameran i sig var väl värd uppmärksamheten, och tajmingen var idealisk med en amerikansk marknad som hungrade efter nytt. Men den verkliga framgångsfaktorn var större än så. Paret Hasselblad hade förstått något som merparten reklamakare skulle inse först långt senare; att det är mycket mer än produkten som bygger en succé – och ett starkt varumärke.

Tillsammans hade de mycket målmedvetet och under lång tid byggt upp varumärket Hasselblad, som i själva verket utgjordes lika mycket av dem själva som av deras produkt. Genom otaliga resor och möten såg de till att befinna sig på rätt plats, med rätt människor, vid rätt tid, för att uppnå sin vision. De byggde upp ett världsomspännande nätverk av personliga och professionella kontakter, genom att vårda de värdefulla och inflytelserika kontakter de hade redan tidigt – som med Kodak – och genom att ständigt odla nya. Alltid tillsammans, och alltid villiga att använda sig själva som ansikten utåt för produkten och företaget.

Ernas sociala färdigheter och omvittrade förståelse för marknadsföring, inte minst det som idag kallas relationsmarknadsföring, hade otvivelaktigt en avgörande betydelse för framgången.

Ut i rymden

I början på 60-talet fick Victor och Erna rapporter om spännande händelser på andra sidan Atlanten. I maj 1961 hade president John F. Kennedy lovat att USA skulle landsätta en man på månen innan årtiondets slut. När NASA började skissa på en lämplig rymdkamera att ta med på månfärden påpekade astronauten Walter Schirra att utkasten liknade hans egen Hasselbladare, vilket ledde till att NASAs tekniker direkt inhandlade en

Alan Bean, Apollo 12. Foto: David A. Scott, 1969.

500C som de modifierade genom att strippa den på onödig vikt. När Schirra den 3 oktober 1962 for sex varv runt jorden i sin rymdkapsel var det i sällskap med denna Hasselbladkamera. Schirras bilder imponerade på NASAs markpersonal. Under de nästkommande åren åkte ingen astronaut iväg utan en Hasselbladkamera som sällskap, vilket gjorde den till en del av tidens stora samtalsämne: Sovjetunionens och USA:s rymdkapplöpning.

För Hasselblads var det viktigt att vara del av NASAs projekt. Dels för att rymdresorna gav kameran bästa tänkbara reklam, men också för de unika möjligheterna till produktutveckling. Det var svårt att tänka sig ett bättre kvalitetstest av en kamera än att låta den göra jobbet ute i rymden. Att Hasselbladkameran redan lyckats leverera knivskarpa bilder i briljanta färger i denna extrema miljö bekräftade det Victor i så många år strävat efter: hans kameror var bättre än något världen dittills skådat.

Trots det började NASA att undersöka andra kameramodeller. Victor och Erna fick ägna våren 1966 till att med full kraft bearbeta NASA att fortsätta välja deras Hasselbladskameror. Bearbetningen gav resultat: vid Gemini 8- och 9-flygningarna samma vår fick Hasselblad Super Wide C för första gången ta en tur i rymden, och när Gemini 10 skickades upp den 18 juli tappade astronauten Michael Collins på sin rymdpromenad sin utrustning och utropade spontant: "Also, I lost my EVA Hasselblad inadvertently. I'm sorry to say". Hans ord kablades ut i media jorden runt och cementerade därmed namnet Hasselblad som rymdkameran framför andra. När Victor Hasselblad senare träffade Michael Collins och denne bad om ursäkt för sin fumlighet med kameran, svarade svensken:

– Bättre publicitet kunde vi inte köpa för pengar. I mars 1969 befann sig Victor och Erna på Cape Kennedy i Florida för att bevittna uppskjutningen av Apollo IX, som skulle ta sig runt månen för att söka efter en lämplig landningsplats. Ombord hade besättningen en Hasselblad SWC, två Hasselblad 500C och fyra Hasselblad 500EL.

Månlandningen och den hemliga lasten

Uppskjutningen av Apollo 11 som skulle ta människan till månen var planerad till den 16 juli 1969. Victor och Erna Hasselblad bjöds tidigt in som hedersgäster. Tillbaka i USA och Florida ännu en gång passade Victor på att också fotografera fåglar i nationalparken Everglades.

Den 20 juli kunde paret Hasselblad bevittna de första bilderna av månlandningen, och tillsammans med en femtedel av världens befolkning höra Neil Armstrong konstatera: That's one small step for man, one giant leap for mankind.

De 12 Hasselbladkameror som dokumenterade månlandningen lämnades av astronauterna, så att de istället kunde ta med prover från månen hem, och är kvar på månen än idag.

Ett större genomslag gick knappast att få. När Victor någon månad senare summerade hela rymdäventyret i Svenska Dagbladet var det med vördnad i rösten han

sa: Cirkeln är sluten. "Ja, det är faktiskt så. Cirkeln är sluten. Ni förstår, vi började en gång med flygkameror och i dag är vi med där ute i rymden." Vad Victor inte nämnde var att en del av rymden samtidigt hittat sin väg till Göteborg. Strax efter återkomsten till jorden skickade astronauterna ombord på Apollo 11 en hemlig försändelse till Erna och Victor – en specialtillverkad berlock där datumet för månfärden präntats in på baksidan. Berlocken följdes av fler; Erna Hasselblads unika armband som idag finns i Hasselbladstiftelsens arkiv består av berlocker som varit med på elva bemannade Apollo-färder under åren 1968–1972. Motivet på en av berlockerna är en astronaut med en Hasselbaldkamera.

Erkännande och arv

För Victor Hasselblad var rymdäventyret och framgången mer än ett erkännande av hans tekniska innovation. Paret Hasselblad rörde sig i en värld av vetenskapsmän, akademiker och till och med Nobelpristagare men själv hade Victor ingen formell högre utbildning. Att han den 18 maj 1968 tilldelades titeln Teknologie Doktor av Chalmers Tekniska Högskola innebar därför ett stort personligt erkännande.

För Victor Hasselblad tycks visionen om den perfekta kameran och möjligheten att få förverkliga den ha varit den främsta drivkraften, medan Erna sägs ha haft något som

Erna Hasselblads ikoniska Apollo-armband. Foto: Jens Karlsson.

Ett barn blir till. Foto: Lennart Nilsson.

maken saknade – drivet att tjäna pengar. Och visst blev Hasselbladkameran också en mycket god ekonomisk affär.

Sommaren 1943 hade F W Hasselblad & Co varit på väg att slinka familjen ur händerna. Victor hade lämnat familjeföretaget nio år tidigare, men nu stod allt på spel då ett antal personer från företagsledningen hade lagt ett bud. F W Hasselblad & Co hade då 510 anställda och var svensk agentur för Kodak. Efter ett snabbt agerande ordnades pengar och Victor blev ägare till F W Hasselblad & Co.

Kodak ville senare återta agenturen och bilda Kodak AB i Sverige. De var bara intresserade av Hasselblads Fotografiska AB och ville absolut inte röra kameratillverkningen. Victor var då ekonomiskt pressad och bestämde sig efter noggrant övervägande för att sälja Hasselblads Fotografiska AB till Kodak, som gick med på att betala 100 miljoner kronor.

I mitten på 70-talet blev Victors hälsa allt sämre, han var nu säker på att Erna skulle överleva honom och visste att det var dags att sälja det som återstod av företaget. Victor ville se ett Göteborgsbaserat investmentbolag som ägare, och den 22 december 1976 köpte Säfveåns AB kamerafabriken för 28 miljoner kronor. Det var en försäljning med huvudet, inte med hjärtat.

Samma dag som försäljningen gick i lås gav Victor Erna en kärleksgåva – ett kvadratisk silverfat där en kamera omgiven av stjärnor präglats in, med texten: "Erna – från början till slut – min lysande stjärna." Det var slutet på en epok.

Victor Hasselblad avled den 5 augusti 1978. Erna den 8 juli 1983. Efter sig lämnade de en stor förmögenhet.

Att ge tillbaka

Redan under tidigt 70-tal hade Victor börjat tala om att starta en stiftelse, och hade tankar på att dela ut ett eget slags "Nobelpris". Victor och Erna utformade tillsammans ett testamente som placerade större delen av förmögenheten Erna och Victor Hasselblads stiftelse med uppdragsbeskrivningen "Stiftelsen ska ha till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig undervisning och forskning inom det naturvetenskapliga området samt inom fotografien."

1980 delade stiftelsen ut det första Hasselbladpriset, till Victors och Ernas vän fotografen Lennart Nilsson. Cirkelarna slöts ännu en gång. Hasselbladkameran hade dokumenterat rymden, det största människan kände till. Lennart Nilssons hade vänt kameran åt andra hållet, in i människokroppen, där han dokumenterat livets uppkomst med bilder lika färgstarka och hisnande som de astronauterna tog med hem från månen.

Idag, 45 år senare har Erna och Victor Hasselblads stiftelse genom en proaktiv förvaltning av arvet kunnat dela ut ungefär en halv miljard i forskningsbidrag, anslag och stipendier, utsett 42 mottagare av Hasselbladpriset, anordnat ungefär 200 utställningar samt byggt ett ansevärt bibliotek och arkiv med cirka 16 000 fotografiska böcker och kataloger. Vid senaste årsskiftet uppgick stiftelsens förmögenhet till ungefär en miljard kronor. Denna skrift bygger i huvudsak på artiklar, bilder och böcker i Hasselbladstiftelsens ägo. Det mesta har publicerats i samband med Hasselbladstiftelsens 40-årsjubileum 2019.

Hasselbladspriset delades ut för första gången tisdagen den 18 november 1980. Vinnaren Lennart Nilsson tog emot sitt pris av stiftelsens ordförande Einar Josefson under en ceremoni på Victor Hasselblad AB. Fotograf okänd.

Källförteckning

Victor Hasselblad: Mannen bakom kameran,
Sören Gunnarsson, 2016

*Hasselblads historia: Erna, Victor och kameran som
fångade världen,* Henrik Ekblom Ystén, 2019

Hasselbladstiftelsens arkiv

https://sv.wikipedia.org/wiki/Mary_T._Nathhorst

https://sv.wikipedia.org/wiki/Victor_Hasselblad

I över 100 år har Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) varit en mötesplats för Sveriges framtid. IVA samlar kompetens och erfarenhet från mer än 1 200 invalda akademiledamöter och 250 företag. Vi bygger broar mellan näringsliv, offentlig verksamhet, akademi och politik.

För mer information, besök www.iva.se.

Publicerad av

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA),
Göran Bengtsson, ordförande Hasselbladstiftelsen

IVA, Box 5073, 102 42 Stockholm

Telefon: 08-791 29 00

E-post: info@iva.se

Webbplats: www.iva.se

IVA-M 546 • ISSN 1102-8254 • ISBN 978-91-89181-46-5

Redaktörer: Karin Berg & Sofia Yngwe, IVA

Grafisk form: Pelle Isaksson, IVA

Tryck: EO Grafiska, Stockholm, 2023

Kungl. Ingenjörsvetenskaps
Akademien

IVA-M 546 • ISSN 1102-8254 • ISBN 978-91-89181-46-5